

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГАЛУЗЕВОГО ПРАВА**

НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент IV курсу 13-421з група
Спеціальності: 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»

Пилипчук Євгеній Олександрович

Керівник д.ю.н., проф. Стратонов В.М.

Рецензент к.ф.н., доц. Задорожня Н.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Незаконна міграція: визначення поняття та його історія.....	6
1.1.Історіографія дослідження проблеми	6
1.2.Поняття «незаконна міграція» та його визначення.....	10
1.3. Незаконна міграція в теоріях про міграційні процеси.....	16
РОЗДІЛ 2. Незаконна міграція в законодавстві країн Європи та Північної Америки.....	25
2.1. Незаконна міграція в законодавстві України, США та країн ЄС.....	25
2.2. Незаконна міграція як загроза національній безпеці країн прибуття.....	36
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. Протягом останнього десятиліття інтеграційні економічні процеси у глобалізованому світі перейшли на якісно новий рівень, внаслідок чого міграція населення з однієї країни в іншу активізувалася. Сприяла її активізації і нестабільність в деяких регіонах нашої планети: жителі цих регіонів – біженці, були вимушені покидати рідну землю та тікати закордон. Але якщо трудові мігранти зазвичай змінюють країну проживання на законних підставах, то біженці, рятуясь від війни, голоду, політичних переслідувань та інших проблем ладні навіть порушувати закон.

Найкращим прикладом є Європейська міграційна криза 2015 року, наслідки якої деякі країни відчують і досі. Основною її причиною стала громадянська війна в Сирії, внаслідок чого сирійці, порушуючи усі можливі закони, почали тікати до Європи.

Економічний та соціальний тягар, який принесли із собою біженці, призвів до гуманітарної катастрофи, внаслідок якої протиріччя між країнами-членами ЄС почали посилюватися, а до влади в них почали приходити ультраправі та націоналістичні партії.

Постраждали від незаконної міграції і самі біженців: оскільки більшість з них намагалася потрапити до Європи не зовсім законно, то і шляхи для цього вони обирали не надто легальні. Як результат: тисячі загиблих, які втонули в Середземному морі або ж задихнулися у вантажівці на шляху до омріяної Європи.

І це лише один приклад міграційної кризи. Але є і багато інших. І у кожній подібній кризі можуть бути різні причини та різні наслідки.

Однак незмінним серед них залишається лише одне – кожній міграційній кризі передує процес тривалої незаконної міграції.

Об'єктом дослідження є міграційне законодавство різних країн та наукові роботи, які займаються вивченням теоретичних основ незаконної міграції.

Предметом дослідження виступають правові відносини, які виникають внаслідок порушення міграційного законодавства під час незаконної міграції.

Метою дослідження є вивчення теоретичних основ незаконної міграції, визначити місце незаконної міграції в загальній структурі міграційних процесів, а також аналіз міграційного законодавства України та країн Європи на предмет визначення незаконної міграції.

Досягнення мети дослідження передбачає виконання наступних **завдань**:

- вивчити визначення поняття «незаконна міграція»;
- визначити місце незаконної міграції в структурі міграційних процесів;
- порівняти визначення поняття «незаконна міграція» в різних теоріях, які описують міграційні процеси;
- дослідити законодавство США, Німеччини, Великобританії та України і визначити особливості міграційної політики і протидії незаконній міграції;
- визначити суспільно-небезпечні наслідки незаконної міграції для національної безпеки країн.

Джерельну базу дослідження складають роботи О. Бакаєва, Ю. Римаренка, І. Шинкаренка, С. Січко, В. Колпакова, О. Хараберюш, О. Палагнюк, К. Бреттель, Л. Хао, М. Робіла та інших.

Методи дослідження. Під час дослідження ми використовували емпіричні (порівняння), емпірико-теоретичні (аналіз, синтез, логічний підхід, дедукція) та теоретичні (визначення, інтерпретація) методи.

Наукова новизна наукового дослідження полягає в узагальненні теоретичних основ незаконної міграції, на основі якого було сформоване

цілісне визначення поняття «незаконна міграція», а також проаналізоване місце цього поняття у різних теоріях, які описують міграційні процеси.

Результати дослідження можуть використовуватися в майбутньому для підготовки до написання наукових робіт, підручників та посібників, а також для розробки курсу «Основи міграційного права» для студентів профільних навчальних закладів.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаної література (43 одиниці) та висновків.

Обсяг: 48 сторінок, з них 41 сторінка основного тексту.

РОЗДІЛ 1

НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЙОГО ІСТОРІЯ

1.1. Історіографія дослідження проблеми

Міжнародні міграційні процеси завжди були однією із найголовніших складових людського суспільства. З цієї причини дослідження цього явища ми розпочнемо з проведення аналізу особливостей його зародження та найважливіші етапи розвитку.

Почати варто з того, що переміщення населення з однієї місцевості в іншу відбувалося завжди: його можна помітити в усі історичні епохи.

Іноді процес міграції було незначним, але іноді він посилювався настільки, що цілі племена та народи, перетворюючись на масове “переселення народів”, що зазвичай слугувало однієї з причин заснування нових цивілізацій або значного територіального розширення вже наявних.

Водночас слід пам’ятати, що дослідження проблем зовнішньої міграції в історичному аспекті, а тим паче дослідження її нелегальної складової, має деякі особливості:

По-перше, явище міграції досить довгий час не викликало майже жодного інтересу у науковців. Його вивчення розпочалося тільки тоді, коли міграційні процеси почали супроводжуватися процесами політичного характеру (наприклад, розширення державної території або ж заснування іноземних колоній, коли міграція набуває масового характеру тощо).

По-друге, сучасні європейські науковці працюють над вивченням процесів міграції переважно в контексті дослідження міжнародного права і надають перевагу дослідженням загального стану та перспектив міграції, в тому числі і

нелегальній, матеріальних і трудових ресурсів, а також проблемам, пов'язаним з переміщеннями населення та соціальними наслідками, які виникають внаслідок цих переміщень.

Фахівці, котрі спеціалізуються на проблемах зовнішніх міграцій, акцентують свою увагу переважно на соціальній діагностиці та на соціометрії міграційних процесів.

Можливо, саме з цієї причини ґрунтовних досліджень з історії виникнення нелегальної міграції фактично немає. Однак зазначимо, що багато вчених намагалося вирішити цю проблему.

Їх праці і в наш час становлять велику наукову та історичну цінність. Одним з таких дослідників, який підкреслює важливість феномена міграцій в історії людства є А. Тойнбі.

Досліджуючи причини падіння Римської імперії, він в переліку головних факторів руйнування держави називає саме міграційні потоки [1].

Ш. Монтеск'є під час написання “Персидських листів” аналізував явище міграції, а також намагався з'ясувати причини його виникнення та можливі наслідки для розвитку людства:

“Ніщо так не притягує іноземців, як свобода та багатство, які вона передбачає; свободу ми шукаємо задля самої свободи, а наші потреби приводять нас у ті країни, де ми знаходимо достаток” [2].

У сучасній науковій літературі, яка досліджує міграційні проблеми існує така класифікація масових міграційних потоків:

- II ст. н.е. – початок X ст. – процес «Великого переселення народів». У цей час Римська імперія припинила своє існування внаслідок навали варварів (410 р.). Внаслідок масових міграцій на початку VII ст. в Європі виникає ранньфеодальний світ;
- XIII ст. – освоєння Азії та Європи монголо-татарами. Утворення Золотої Орди [3];

- початок XV ст. – прибуття до Європи турків-османів. На Близькому Сході виникла Османська імперія;
- кінець XV ст. – початок великих географічних відкриттів.

Починаючи з 1492 р. європейці поступово завойовують обидві Америки. В пошуках дешевої робочої сили європейці починають примусово переселяти жителів африканського континенту на Західну Півкулю. Внаслідок цього Африка була відкинута у своєму розвитку на кілька століть назад;

- упродовж XVII – XIX століть значні міграційні потоки проходили завдяки політиці новостворених колоніальних країн, які традиційно приймали мігрантів (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Аргентина, Бразилія, Південна Африка).

Зазначимо, що епоха колонізації заслуговує особливої уваги в контексті періодизації світових міграцій, адже саме в цей період європейська міграційна політика допомагає поширювати європейську культуру на весь світ. В цю ж епоху були засновані нові могутні імміграційні країни, які і в наш час є зразками збалансованої міграційної політики та економічної стабільності;

В той же час відбувалося значне переселення вихідців із європейських країн на постійне місце проживання до країн Нового Світу.

- Етап індустріалізації, який розпочався у XIX ст., характеризується відносно вільною міграційною політикою, яка поєднувала в собі як економічний лібералізм, так і становлення національних держав.

Основним обмеженням для вільної міграції в цей період світової історії зазвичай була відсутність коштів на переїзд. В той же час, паспортів тоді ще не існувало, що давало майже необмежені можливості для міграції з метою зміни місця проживання.

Що ж стосується виокремлення нелегальної міграції як окремого суспільно-політичного явища, то можна говорити про те, що вона в сучасному нашому

розумінні з'явилася тоді, коли зникли можливості для вільної та необмеженої міграції через впровадження систематичного прикордонного та міграційного контролю. Вперше таке запровадження сталося під час Першої світової війни[4].

Події Великої, або ж як її називали, Великої війни, а згодом і подій в Росії, де до влади прийшли комуністи і нестабільність на Балканах внаслідок греко-турецької війни 1912–1922 років стали головними причинами для масового неконтрольованого, а отже і незаконного, пересування великої кількості людей. Так, за інформацією різних джерел, загальна кількість неконтрольованих переселенців у Європі в ці роки становила від одного до двох з половиною мільйонів осіб [5].

У європейських країн та країн Нового Світу, куди масово стікалися нелегальні мігранти, виникла потреба якимось чином регламентувати становище цих людей, які мали статус нелегально мігранту, і перебували на території країн прибуття без дозвільних документів.

Серед цих мігрантів були і військовополонені (понад 50 тис. осіб), котрі не хотіли повертатися додому, а також особи, які втекли з території Російської імперії від більшовицького перевороту.

Зважаючи на все вищезазначене, можна зробити висновок, що у 20–30-і роки ХХ ст. з'являється чітка тенденція із запобігання нелегальній міграції як масштабному явищу.

Таку тенденцію можна виділити також через аналіз міжнародного нормотворення Ліги Націй в той період щодо такої категорії нелегальних мігрантів, як біженці[6].

Ще в 1938 році на Евіанській конференції, в якій взяли участь 32 країни одночасно із іншими нормативними актами та ініціативами було засновано Міжурядовий комітет у справах біженців (МКБ), члени якого зазначали, що вирішення проблеми незаконних мігрантів і біженців має базуватися на підставі

погодження чинних національних міграційних законів і співпраці з країнами походження мігрантів.

Однак, з жовтня 1939 року МКБ не діяв і 1943 року, після зустрічі представників Великобританії та США, він був реорганізований.

На зміну йому було створено Адміністрацію Об'єднаних Націй з питань допомоги та повоєнного поновлення, головна мета якої – допомогти особам, яких було переміщено внаслідок війни, і тим, хто бажав повернутися на батьківщину [7].

В цілому ж, явище нелегальної міграції потрібно досліджувати виключно в контексті такого суспільно-політичного явища, як міжнародна міграція. І для більш повного розкриття змісту питання нам спершу необхідно встановити, яке взагалі значення має поняття «незаконна міграція».

1.2. Поняття «незаконна міграція» та його визначення

Міграція населення, як явище, завжди була властива людству. Про це говориться у Доповіді глобальної комісії з питань міжнародної міграції за 2005 рік. Але впродовж кількох останніх десятиліть кількість мігрантів значно виросла і сьогодні їх кількість сягає вже понад 3 відсотки населення планети. [8]

Дослідженням механізмів міграції населення займалися як юристи, так і представники інших наук, зокрема географи та соціологи. Найбільш повне визначення поняття міграції зробили О. Бакаєв та Ю. Римаренко. Вони запропонували наступне трактування цього поняття:

Міграція населення (від лат. *migratio* — переселення) — механічні переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього[9]

Аналізуючи це визначення можемо зіткнутися з кількома ознаками механізму міграції населення:

- Міграція це механічне переміщення людей, тобто люди фізично місять перетнути кордон певної території.
- Міграція населення характеризується зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час. Таким чином мігрантами не вважаються туристи або ж інші особи, які перетинають кордони, не змінюючи при цьому місце проживання.

Трохи інше, більше загальне визначення поняття міграція можемо знайти у Академічному словнику української мови [10].

Міграція – це переселення народів у межах однієї країни або з однієї країни в іншу.

Українське законодавство, зокрема Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», який був прийнятий у 2015 році, визначення поняттю «міграція» не дає, однак в ньому детально розписано визначення одного із видів міграції населення. Мова йде про трудову міграцію, яка протягом останніх кількох років стає все популярнішою серед українців.

Зовнішня трудова міграція - переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування[4]

Аналізуючи вищенаведені визначення поняття «міграція», а також досліджуючи роботи інших науковців, сформуємо власне визначення, яке будемо використовувати у подальшій роботі.

Міграція населення – переміщення людей, пов'язані з механічним перетином державних або адміністративних кордонів, яке спричиняє зміну місця проживання людей та спрямоване на здійснення економічної, соціальної чи будь-якої іншої діяльності на новій території.

Міграція населення це багатокomпонентне поняття, яке існує у багатьох проявах.

Найбільшу класифікацію цих проявів зробили вже згадані О. Бакаєв та Ю. Римаренко. Вони класифікують міграцію населення за наступними ознаками[9]:

- Залежно від характеру кордонів, які перетинаються, міграція буває зовнішня або внутрішня.

При зовнішній міграції люди перетинають державні кордони та переселяються до нової країни. Внутрішня ж міграція полягає у перетині адміністративних кордонів всередині однієї держави.

- За часовими ознаками міграції бувають постійними або ж безповоротними, тимчасовими, сезонними та маятниковими.

Постійна міграція пов'язана з безповоротною зміною місця проживання. Тимчасова міграція передбачає переселення на тривалий, але все ж таки обмежений строк. Її часто обговорюють заздалегідь. Сезонна міграція включає щорічне посезонне переміщення людей, а маятникова передбачає регулярні поїздки до місця роботи або навчання за межі свого населеного пункту.

- За причинами міграції поділяються на економічні, які полягають у перетині кордону з метою більш вигідно працевлаштуватися, політичні, які спричинені війнами, державними переворотами тощо, а також стихійні, які викликані природними катастрофами.

- За формами реалізації міграції населення поділяють на організовані та неорганізовані.

- В залежності від наявності у мігрантів бажання переселитися, міграції поділяються на добровільні та примусові.

- З погляду правової оцінки міграції поділяють на законні (легальні) та незаконні(нелегальні)

І саме тепер, коли ми з'ясували що ж таке міграція та визначили місце незаконної міграції серед інших типів міграції, ми можемо розпочати розглядати поняття «незаконна міграція».

Взагалі, визначення незаконної міграції в юридичній літературі зазвичай використовується у документації, що описують протидію незаконної міграції або ж описує наслідки, до яких ця міграція може призвести.

Науковці виділяють декілька підходів до визначення незаконної міграції і, відповідно до схильності певного науковця тому чи іншому підходу, визначають це поняття.

Розглянемо декілька конкретних прикладів визначення поняття «незаконна міграція».

О. Хараберюш та І. Шинкаренко визначають поняття «незаконна міграція» наступним чином [12]:

«Незаконна міграція – це сукупність соціально небезпечних протиправних діянь, які вчиняються фізичними та юридичними особами за попередньою змовою або організованим злочинним угрупованням, або злочинною організацією, та містить в собі незаконне переправлення іноземців через територію України; порушення іноземними громадянами та особами без громадянства правил в'їзду, виїзду та перебування на території України; порушення громадянами України правил виїзду за кордон»

Як бачимо, що науковці свідомо визначають незаконну міграцію як певну сукупність дій, такий собі процес, який полягає у свідомому порушенні закону особами, які перетинають державні кордони, або ж знаходяться на території держави без відповідних дозволів.

Дослідники В. Колпаков та О.Кузьменко під нелегальною міграцією розуміють незаконне переміщення через державний кордон, тобто переміщення, яке відбулося поза пунктами пропуску або з приховуванням від митної служби та прикордонників, при використанні підроблених документів, віз або без них, самотійно або за допомогою третіх осіб, а також проживання на території певної країни без офіційного дозволу компетентних державних органів[13].

Що ж стосується українського законодавства, то в ньому поняття «нелегальної міграції» відсутнє. В жодному із законів нашої країни визначення цього терміну немає, а будь-яке трактування відбувається юристами самостійно.

В той же час, в Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» міститься визначення терміну «нелегальний мігрант».

Нелегальний мігрант – це іноземець або особа без громадянства, які перетнули державний кордон поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю, і невідкладно не звернулися із заявою про надання статусу біженця чи отримання притулку в Україні, а також іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України[14].

Таке трактування поняття «нелегальний мігрант» дозволяє зробити певний висновок щодо того, що ж таке «незаконна міграція», яким найчастіше користуються в Україні.

Незаконна міграція – перетин державного кордону поза пунктами пропуску особами без громадянства або іноземцями, або ж в пунктах пропуску, але з уникненням особою, що перетинає кордон, прикордонного контролю і подальше ігнорування цією особою необхідності звернутися до органів державної влади України із заявою про отримання статусу біженця чи прохання про отримання притулку в Україні.

Однак в законодавстві не враховано, що «незаконна міграція» це завжди певний процес, сукупність певних діянь.

Саме тому для подальшої роботи нам необхідно доповнити визначення незаконної міграції, яке дає українське законодавство, тезами науковців, які ми вже згадували раніше.

Незаконна міграція – процес перетину державного кордону, який містить в собі сукупність соціально небезпечних протиправних діянь та вчиняється

фізичними і юридичними особами за попередньою змовою або ж злочинним угрупуванням і супроводжується переміщенням осіб через державний кордон поза пунктами пропуску, або ж в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю, або ж з використанням підроблених документів з подальшим проживанням на території нової країни без дозвільних документів та повним ігноруванням з боку особи, яка перетнула кордон, необхідності звернутися до компетентних органів за цими документами.

Проаналізувавши наше визначення, бачимо, що воно описує незаконну міграцію не просто як перетин кордону в незаконний спосіб, яке цілком ймовірно могло статися і випадково: воно трактує незаконну міграцію як процес свідомого та попереднього організованого суспільно небезпечного порушення законодавства.

У відповідності до нього, незаконна міграція має наступні ознаки:

1. Незаконна міграція це процес незаконного перетину державного кордону.

2. Цей перетин здійснюється фізичними чи юридичними особами за попередньою змовою або ж злочинним угрупуванням.

3. Процес перетину державного кордону, який визначається як незаконна міграція, супроводжується переміщенням осіб через кордон поза пунктами пропуску.

4. Процес перетину державного кордону, який визначається як незаконна міграція, може супроводжуватися переміщенням осіб через пункти пропуску, але без проходження особою, яка перетинає кордон, прикордонного контролю.

5. Під час перетину державного кордону, який визначається як незаконна міграція, і супроводжується переміщенням осіб через пункти пропуску, особа, яка перетинає кордон може використовувати підроблені документи, візи тощо.

6. Після перетину державного кордону, особа, яка його перетнула, усіяко ігнорує необхідність звернутися до компетентних державних органів за дозвільними документами на проживання.

Ці ознаки характеризують незаконну міграцію як умисний злочин, який може призвести до суспільно небезпечних наслідків.

Цей злочин містить в собі цілу низку складових злочинів, серед яких можуть бути як адміністративні правопорушення (ігнорування необхідності звернутися до компетентних державних органів за дозвільними документами на проживання), так і кримінальні злочини, які можуть каратися позбавленням волі (підробка документів)

Однак, незважаючи на це, люди все одно продовжують незаконно перетинати державні кордони та намагатися потрапити до іншої країни без дозвільних документів, що спричиняє т.з. міграційні кризи.

Детальніше про них ми поговоримо далі.

1.3. Незаконна міграція в теоріях про міграційні процеси

В попередньому підрозділі ми з'ясували, що таке незаконна міграція та дізналися, які ж ознаки має цей процес.

Тепер проаналізуємо, яке місце посідає незаконна міграція в дослідженнях загальних міграційних процесів, т.з. теоріях міжнародної міграції.

Взагалі, незважаючи на те, що люди переміщувалися та мігрували з місця на місце ще до того, як взагалі з'явилося поняття «міграція», а тим більше поняття «незаконна міграція», теоретичні дослідження цього поняття активно почали проводитися лише у 20 столітті.

Перші дослідження, предметом яких була міграція та міграційні процеси, проводилися в контексті економічної теорії, в якій сформувалося декілька теорій відносно міжнародної міграції та тих наслідків, до яких може призвести така міграцій.

До таких теорій входять: неокласична теорія міжнародної міграції; Кейніціанська теорія; структурно-історична теорія (структурно-історичний підхід), нова економічна теорія, теорія притягування-відштовхування, дуальна теорія ринку робочої сили та теорія світових систем.

Розглянемо кожен з них трохи детальніше і з'ясуємо, яке місце в кожній з них займає незаконна міграція.

1. Неокласична теорія міжнародної міграції

Ця теорія нерозривно пов'язана з роботами таких науковців як Сміт та Равенштайн. Вона полягає в тому, що кожен з індивідумів має своє максимальну корисність, а пошук гідної зарплатні за цю корисність виступає головним мотивом для міграції [15].

Дана теорія ґрунтується на економічному підході до дослідження міграції і зображає процес міграції як процес пошуку гідної зарплати за зроблену роботу.

Саме неокласична теорія зазвичай використовується для вивчення причин та наслідків міграції, особливо, якщо мова йде про міграцію трудову.

Що ж стосується незаконної міграції, то можна зробити висновок, що в рамках цієї теорії, незаконна міграція полягає не лише у перетині кордону та незаконному проживанні на території певної країни, але і в незаконному працевлаштуванні та несплаті податків, що теж є кримінальним правопорушенням.

Однак вона в свою чергу пояснює і мотиви незаконних мігрантів: жителі бідних та нестабільних регіонів планети погоджуються на незаконну міграцію через збіг обставин, внаслідок яких вони не можуть знайти гідну роботу у своїй країні та вимушені порушувати міграційне законодавство одразу кількох країн для того, щоб потрапити до багатой та успішної держави і покращити своє матеріальне становище[16].

2. Кейніціанська теорія міграції

Кейніціанська теорія критикує деякі постулати попередньої, неокласичної теорії, наголошуючи, що бажання працювати залежить не лише від реальної заробітної плати, але і від номінальної вартості грошей, а отже пояснити все одним лише бажанням заробити неможливо.

Головна відмінність між цими теоріями полягає у ставленні до грошей – якщо в неокласичній теорії міграції вони виступають лише засобом обміну, який людина отримує в обмін на зроблену роботу і може обміняти на певний товар, то кейніціанська теорія запевняє, що гроші це ще й засіб заощадження, що підвищує номінальну вартість грошей. [17]

Це змушує мігрантів шукати регіони з більш високою номінальною зарплатнею.

Незаконна міграція в цій теорії теж пояснюється дуже просто: мігранти хочуть не просто заробити грошей – вони хочуть і заробити їх, і відкласти частину коштів на майбутнє.

3. Структурно-історична теорія (структурно-історичний підхід)

Структурно-історична теорія базується на теорії світових систем, що впливає з марксистської теорії політичної економії.

Вона виступає як своєрідна антитеза неокласичної теорії. Основним її положенням є поділ усіх регіонів нашої планети віту на більш та менш розвинені.

Капіталістична система світу, яка змушує людей шукати роботу та мігрувати до більш розвинених регіонів лише посилює цю нерівність.

Активний розвиток цієї теорії відбувався у другій половині 20 століття. У ній міграція виступає як своєрідний прояв капіталістичного пригноблення менш розвинених країн більш розвиненими [18].

Саме тому держава повинна повністю взяти міграційні процеси під контроль та розпочати економічне зростання шляхом використання дешевої робочої сили, яка фактично прив'язана до своєї землі.

Незаконна міграція в цій теорії виступає не просто правопорушенням, а злочином проти держави, що криміналізує процес незаконної міграції ще більше.

4. Нова економічна теорія

Теоретики Стакр і Тейлор, розвиваючи ідеї неокласичної теорії міграції, коригують мікроекономічні процеси, які пов'язані з міграцією. Вони розглядають міграцію не просто як рішення певного індивіда, який шукає кращу зарплатню, і планує змінити країну проживання, а як колегіальне рішення малочисельної групи людей, яке було прийняте з огляду на наявні в них потреби.

У цій теорії між ринком праці та потребами домогосподарств або сімей існує прямий взаємозв'язок, який і стимулює міграційні процеси. В деяких випадках, мотивація в прийнятті рішення про міграцію полягає у потребі збільшити колективний дохід.

Ця мотивація дуже схожа за умовами на колективну боротьбу за виживання[19].

Керуючись мотивами отримати додатковий дохід, таке рішення, може базуватися, наприклад, на бажанні диверсифікувати джерело доходу сім'ї, тобто, страхування від зникнення або зменшення інших джерел доходу.

Міграція в цій теорії виступає як своєрідний чинник, що впливає як на задоволення колективних потреб мігрантів, так і на ринок праці загалом.

Враховуючи соціальні та економічні умови, ця теорія також дозволяє пояснити незвично високий рівень працевлаштування на роботах з низькою заробітною платою серед сімей незаконних мігрантів.

Це і відрізняє теорію від неокласичної теорії міграції, яка припускає, що мігранти можуть взагалі не працевлаштовуватися в пошуках високої заробітної платні.

5. Теорія притягування-відштовхування

Основна неокласична теорія міграції, як і структурно-історична теорія, не пояснюють чому одні люди зважуються на міграцію, зокрема і нелегальну, а інші ні. Дослідник Е. Лі припускає, що людина зважується на міграцію під впливом низки зовнішніх факторів, які існують в країні вибуття; зовнішніх факторів, які здаються їм привабливими в країні прибуття.

Простежується залежність також і від т.з. «проміжних факторів», до яких належать міграційна політика певних держав, дистанція між початковим і кінцевим пунктом призначення тощо.

Лі доводить, що міграційні потоки між країнами формуються не стільки через обставини, які впливають на рішення мігрувати і які є сильно локалізованими, скільки через потік інформації від мігрантів, які вже покинули країну вибуття.

Саме в результаті такого потоку інформації, в різних точках міграційної площини, формуються фактори притягування та відштовхування мігрантів.

І тотальна глобалізація, яку ми спостерігаємо в сучасному світі сприяє миттєвій передачі інформацій, що неодмінно впливає на міграційні потоки.

Ця теорія представляє собою певну статичну міграційну модель, яка в першу чергу звертає увагу на зовнішні фактори, що викликають міграцію, але вона не в змозі пояснити її взаємозв'язки з іншими процесами[20].

Незаконна міграція в цій теорії є лише складовою частиною міграції загалом, тому особливої уваги на неї не звертається.

6. Дуальна теорія ринку робочої сили

Дуальна теорія ринку робочої сили, як і неокласична теорія міграції, стверджує, що міграційні політики залежать цілком від попиту на ринку праці і ініціюється рекрутерською політикою компаній або держав.

В ній міграцію породжують процеси економічного розвитку держав, які стимулюють прибуття дешевої робочої сили до країни.

Ця теорія побудована на твердженні, що основним фактором, який породжує міграційні процеси є структурний розподіл вакансій на висококваліфіковані та низькокваліфіковані.

До перших відносять капіталомісткі робочі місця, які вимагають постійного самовдосконалення працівників та висувають високі вимоги до їхньої освіти. Такі професії зазвичай безпечні та високооплачувані.

Низькокваліфіковані спеціальності ж навпаки, можуть бути доволі небезпечними з низькою зарплатнею. Вони працемісткі, проте не ставлять до працівників жорстких умов[21].

Саме на ці професії зазвичай влаштовуються мігранти, особливо, якщо мова йде про тих мігрантів, які перетнули кордон незаконно. Вони влаштовуються прибиральниками, продавцями, водіями тощо.

Нелегальні мігранти на цій роботі зазвичай працюють нелегально, отримуючи зарплатню в конвертах.

7. Теорія світових систем

Ця теорія базується на твердженні, що міграційні процеси формуються під впливом явищ, які впливають на структуру та масштаби глобальних ринків, які і дають початок міжнародній міграції.

Зміни в структурі глобальних ринків дають початок розвитку периферійних, доринкових або неринкових суспільств, що породжує процес міграції.

Експансія капіталу, яка захоплювала все більше країн, зруйнувала традиційні соціальні, економічні та політичні відносини і породила міграційні процеси, які ми і спостерігаємо.

Ця теорія не просто пояснює, чому робоча сила в одних країнах схильна до міграції в інші країни. Вона також пояснює, чому мігранти обирають не просто

економічно розвинені країни, а країни, які займають лідируючі місця в рейтингу найбільших економік світу.

Наприклад, до таких країн можемо віднести США та Канаду, а також країни Західної Європи, до яких і намагаються потрапити мігранти з малорозвинених країн[22].

Незаконна міграція в цій теорії виступає як один із проявів міграції загалом, як і в теорії притягування-відштовхування, однак тут незаконні мігранти мотивуються не стільки потоками інформації про зовнішні фактори в країні прибуття, скільки базовими знаннями про економічний стан країни, до якої намагається потрапити мігрант.

Аналізуючи усі ці теорії, ми помітили, що поняття незаконної міграції в різних підходах до вивчення міграційних процесів різняться.

В деяких теоріях незаконна міграція виступає виключно, як складова частина міграції загалом, складова міграційних процесів.

В цьому випадку особливої уваги на дослідження незаконної міграції як окремого поняття дослідники не звертають.

В той же час, частина дослідників вважає незаконну міграцію не просто певною сукупністю діянь, які мають соціально небезпечні наслідки, а явищем, яке має виражені деструктивні наслідки і спонукає мігрантів, які потрапили до країни прибуття незаконно порушувати закон і в майбутньому, зокрема податкове і трудове законодавство країни прибуття.

Саме тому однозначного погляду, який би описував процес незаконної міграції в науковій літературі немає: кожен дослідник описує її по-своєму, виділяючи певні унікальні для своєї теорії ознаки цього процесу (таблиця 1)

Теорія міграційних процесів	Визначення незаконної міграції та її ознаки в теорії
------------------------------------	---

<p>Неокласична теорія</p>	<p>Незаконна міграція - злочин, який полягає не лише в незаконному перетині кордону, але і в подальшому проживанні в країні прибуття без дозвільних документів, а також в незаконному працевлаштуванні і несплаті податків.</p>
<p>Кейніціанська теорія</p>	<p>Незаконна міграція – крайній захід, на який йдуть заради того, щоб не просто заробити грошей, але і покращити загальний рівень свого життя і заощадити певні кошти на майбутнє. Розцінюється як суспільно небезпечне діяння.</p>
<p>Структурно-історична теорія</p>	<p>Незаконна міграція – злочин проти держави, який підриває її економічну незалежність та зменшує кількість робочих рук в країні.</p>
<p>Нова економічна теорія</p>	<p>Незаконна міграція – вимушений захід, на який йдуть заради процвітання родини. Вона пояснює, чому родини мігрантів можуть значно підвищити свій дохід шляхом працевлаштування усіх членів родини на роботу.</p>

Теорія притягування- відштовхування	Незаконна міграція – складова частина загального міграційного процесу, який породжується завдяки зовнішнім факторам в країні прибуття та інформації про них, які отримує мігрант
Дуальна теорія ринку робочої сили	Незаконна міграція – прояв загальної трудової міграції, який допомагає заповнити низькокваліфіковані вакансії дешевою робочою силою. Розглядається і як правопорушення, і як спосіб покращити економічний стан країни прибуття
Теорія світових систем	Незаконна міграція – складова загального міграційного процесу, який мотивує мігрантів покидати бідні країни та їхати до країн багатих та впливових. Розглядається як злочин

таблиця 1

таблиця 1

В той же час, спільною рисою, яка присутня у всіх теоріях є розуміння соціальної небезпеки від процесу незаконної міграції для тих країн, куди прибувають мігранти та наслідків, до яких може призвести процес незаконної міграції у випадку, якщо держави припинять здійснювати державний та міжнародний контроль у цій галузі.

Дослідження цих наслідків на прикладі України та деяких країн Західної Європи ми проведемо далі.

РОЗДІЛ 2

НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ КРАЇН ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

2.1. Незаконна міграція в законодавстві країн Європи та Північної Америки

Глобальна інтенсифікація міграційних процесів, зокрема і процесів нелегальної міграції, в останні десятиліття поставила перед урядами більшості європейських держав гостру необхідність переосмислення незаконної міграції і визначення її як небезпечного соціально-економічного явища, а отже і нових методів протидії незаконній міграції спільно з новими концептуальними положеннями щодо контролю за міграціями населення.

Внаслідок посилення негативного впливу нелегальних міграційних процесів на економічне і суспільно-політичне життя країн прибуття міграційна політика вимагає цілеспрямованого реформування як засіб регулювання територіального руху населення, а також як інструмент забезпечення інтересів країни прибуття.

Ефективність міграційної політики визначається і регламентується Концепцією міграційної політики, яка передбачає неухильне дотримання обраних урядом пріоритетів міграції[23]. Разом з тим, міграційна політика держави повинна створювати надійне правове, організаційне, інформаційне та матеріальне забезпечення заходів державного регулювання нелегальної міграції.

Сьогодні майже третина потоку міжнародної міграції на планеті не контролюється. Основною причиною цього явища є наростання суперечностей між залученням постійно зростаючої кількості людей у міграційні процеси, природним збільшенням кількості мобільного населення, тотальною

глобалізацією світу та жорсткістю імміграційних режимів у найпривабливіших для мігрантів державах.

Саме тому, головними пріоритетами міграційної політики країн прибуття є:

- сприяння економічному розвитку та демографічному зростанню, соціальному та культурному розвитку мігрантів, які прибули до країни;
- виконання міжнародних зобов'язань з питань біженців, надання тимчасового або постійного притулку для них;
- відсутність дискримінаційної політики та інтеграція мігрантів у суспільство;
- міжнародна співпраця;
- стимулювання залучення висококваліфікованих фахівців;
- сприяння возз'єднанню сімей [24, с. 435–442].

Нелегальна міграція з'явилась і набула сучасних масштабів в тих країнах прибуття, в яких створювалися обмеження та заборони на шляху легальних мігрантів.

Яскравим прикладом можуть стати Сполучені Штати Америки, де в 20-ті роки ХХ ст. були прийняті закони з обмеження міграції, які зумовили появу потоку нелегальних мігрантів.

Згідно зі статистичними даними, в період з 1925 по 1995 рр., у США було затримано понад 30 млн мігрантів, які порушили міграційне законодавство. Сьогодні, незважаючи на досить жорсткий прикордонний контроль, суворі заходи щодо роботодавців, які наймають нелегальних робітників, проведення кампанії з легалізації незаконних мігрантів, їх кількість не зменшується [25, с. 130–137].

Досвід країн Західної Європи також свідчить, що введення обмежувальних заходів щодо легальної міграції призводить лише до активізації процесів нелегальної міграції. До середини 80-х років держави Європейського Союзу доволі спрощено регламентували засади своєї міграційної політики.

Але вже на початку 90-х років у зв'язку зі значними змінами та новими соціально-економічними процесами в країнах колишнього соціалістичного табору потоки мігрантів з цих країн вирушили у розвинені західноєвропейські країни.

Ці переміщення набули масового характеру, мігрантів стало так багато, що у громадськості та політичного керівництва країн ЄС з'явилася серйозна стурбованість – усім стало зрозуміло, що потік мігрантів зупинити неможливо: мігранти потрапляли до розвинених країн Західної Європи, де розраховували знайти роботу, використовуючи різні способи перетину кордону.

Внаслідок цього на ринку праці в країнах ЄС став поступово наростати надлишок робочої сили, що призвело до росту соціальної напруженості в суспільстві, появи антиіммігрантських настроїв і в результаті екстремістських організацій і расових переслідувань в країнах прибуття.

Розуміючи необхідність змін в міграційній політиці, але в той же час не відмовляючись від ратифікації Женевської конвенції ООН про статус біженців, прийнятої в 1951 р., а також положень Заключного акту Хельсінкських угод про свободу переміщення людей [26], країни ЄС почали здійснювати реформи міграційної політики, які були спрямовані на посилення режиму в'їзду мігрантів у регіон.

Основними інструментами цієї політики стали: гармонізація та уніфікація національних міграційних законодавств, уніфікація процедур і документації, що регулює доступ іноземців на територію зони Шенгенської угоди, впровадження єдиних підходів та певного типу стандартів щодо ключових понять і норм міграційного права.

Ці стандарти базуються на основних нормативних актах, які визначають міграційну політику ЄС: Шенгенських угодах 1985 р. [27] та 1990 року [28], положеннях Дублінської конвенції 1990 року [29], Амстердамському договору 1997 року [30, с. 121].

В цілому ж, міграційна політика країн ЄС, якщо не брати до уваги деякі національні особливості низки країн, характеризується наступними принципами:

- проведення політики з обмеження в'їзду в країни ЄС низькокваліфікованої робочої сили,
- боротьба з процесом нелегальної міграції,
- проведення політики рееміграції та репатріації незаконних мігрантів.

Однак основна проблема полягає в тому, що існуюча міжнародно-правова та організаційна база не відповідає наявним у цьому регіоні умовам, внаслідок чого низка країн ЄС почали застосовувати односторонні заходи щодо посилення національних та регіональних законів про протидію нелегальній міграції та надання захисту, що в деяких з них призвело до дуже істотних невідповідностей із раніше прийнятими міжнародними актами, а також складнощів у регулюванні в'їзду-виїзду в країну.

Без напрацювання єдиного підходу в питанні видачі віз, дозвільних документів для мігрантів, будь-які жорсткі заходи міграційного контролю однієї з країн можна обійти шляхом в'їзду на територію ЄС через країну з більш сприятливим режимом в'їзду.

Як зазначають члени Експертної ради країн ЄС, найбільш ефективним та універсальним методом регулювання потоку біженців та нелегальних мігрантів є впровадження «політики контрольованої імміграції», яка була прийнята та ратифікована всіма країнами-членами Шенгенської зони як база для спільних дій [31, с. 58–65].

Під політикою «контрольованої імміграції» в цьому аспекті розуміється певного роду гармонізація та створення єдиного поняття політичного притулку для законодавства країн-членів ЄС, а також уніфікація норм і правил його надання, узгодження національного законодавств країн ЄС щодо визначення квот на робочі місця для біженців та працівників-мігрантів; уніфікація візової та міграційної політики, як щодо вільного пересування людей в межах країн ЄС,

так і в'їзду на територію держав Союзу та пересування в її межах громадян третіх країн.

Протоколи Шенгенської Угоди передбачають ряд заходів для координації дій у цій галузі [32, с. 291].

Однак, як зазначають експерти Комітету з імміграційної політики ЄС, контроль лише на зовнішніх кордонах ЄС не забезпечує необхідний рівень безпеки та захисту. У зв'язку із цим країни, які є членами ЄС, змушені повернутися до подальшого вивчення цієї проблеми.

Так, не виключена можливість розробки нових варіантів концепції міграційної політики ЄС, а також нових підходів до її реалізації в рамках «Єдиної Європи», які будуть спрямовані, насамперед, на подальше обмеження міграційних потоків у країни ЄС.

З метою контролю за нелегальною міграцією законодавство США сьогодні передбачає низку заходів, спрямованих на масову легалізацію осіб, які нелегально працюють на території США, за умов амністії та посилення відповідальності осіб, що використовують незаконну працю іноземців. Водночас недостатня ефективність застосування заходів впливу на осіб, які порушують законодавство під час використання праці мігрантів, та дешевизна іноземної робочої сили не призвели до остаточного вирішення проблеми нелегальних мігрантів[33].

Посилення ролі міграції, зокрема і нелегальної, в економічному, суспільному та політичному житті країн прибуття, впровадження активної міграційної політики є інструментами, які дозволять покращитися модливості для забезпечення інтересів країни.

Будь-яка міграційна політика залежить не лише від міжнародних зобов'язань країни прибуття, але й від можливості визначати позицію міжнародної солідарності. Держава може, а інколи і повинна, використовувати міграційну політику як інструмент політичного тиску; як ретрибуції за

панування над іншими країнами; як додатковий козир у переговорах з іншою країною [34, с. 57–62].

Створення програмної концепції державної міграційної політики в будь-якій країні є однією із найважливіших умов розвитку економіки, посилення національної безпеки держави.

Її головним завданням є забезпечення єдиного методологічного підходу до формування бачення міграційного процесу, визначення ролі та місця міграцій населення в соціально-економічному і політичному житті держави, розробка механізму регулювання територіального перерозподілу населення та чітке дотримання обраних пріоритетів; наявність надійного інформаційного, матеріального, правового та організаційного та інших видів забезпечення і супроводу заходів державного регулювання міграцій[33].

Концепція міграційної політики держави зазвичай відображує зміни, які відбуваються на планеті: на зміну військовим конфліктам приходить взаємовигідна співпраця, а ринкова економіка поступово впроваджується в усіх країнах планети; ідея єдиного регіонального ринкового простору певною мірою витісняє традиційну концепцію внутрішньої безпеки окремих держав.

В той же час, під час розробки міграційної концепції варто зважати також і на зростаюче визнання та усвідомлення проблеми прав людини, з одного боку, і необхідності охорони навколишнього середовища – з іншого.

Таким чином, зважаючи на те, що керівництво кожної країни суверенне у своєму праві визначати напрями й цілі міграційної політики під час розробки міграційної концепції та низки заходів, які регулюють процеси міграції, їм варто дотримуватися визначених правових стандартів, закріплених у документах регіональних та міжнародних організацій.

Ратифікація міжнародні конвенції та декларацій, які регламентують процес міграції і визначають пріоритет норм міжнародного права над правом національним, має велике значення як для самої країни з погляду її інтеграції у

наднаціональні організації та світове співтовариство, так і для мігрантів, права яких у країні прибуття можуть істотно розширюватися.

В найбільш загальному вигляді зміст міграційної політики визначається економічними, політичними і соціальними викликами, які виникають перед країнами, до яких прибувають мігранти.

В той же час визначення мети, концепцій і засобів міграційної політики та механізмів регулювання міграційних процесів носить територіально-диференційований характер, який впливає, в першу чергу, з положення країн відносно спрямованості потоку мігрантів. При цьому міграційна політика країн вибуття і країн прибуття зазвичай має значні розходження [35, с. 217].

Для розуміння цього явища розглянемо міграційну політику України, США, Німеччини та Великобританії і порівняємо особливості концепцій міграційної політики цих країн та методи протидії незаконній міграції в них.

Міграційна політика в Україні регулюється схваленою урядом у 2017 році Стратегією державної міграційної політики до 2025 року.

Основними положеннями цього документу є зниження адміністративних бар'єрів для свободи пересування в Україні; створення необхідних умов для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство; сприяння легальній міграції в Україну, узгодженій із соціальною політикою та економічним розвитком країни.

Крім того, цим документом передбачено і удосконалення прикордонного контролю осіб, адаптованого до змінних міграційних потоків та можливостей інтегрованого управління кордонами; посилення контролю за дотриманням міграційного законодавства всередині країни.

Планується забезпечити шукачам захисту можливість розгляду їх заяв за допомогою ефективною і справедливою процедури, забезпечення належної інфраструктури та умов для їх проживання, а також осіб, яким вже надано статус біженця чи додатковий захист.

Прийнятий акт визначить державну міграційну політику на період до 2025 року та напрями і шляхи її реалізації[36].

Розглянемо положення цього документа детальніше.

Мета Стратегії міграційної політики України полягає у спрямуванні усіх наявних ресурсів та зусиль держави і українського суспільства на формування і реалізацію основних засад міграційної політики України.

Ця політика повинна привертати увагу до наявних в Україні міграційних проблем та згуртувати народ задля їх розв'язання.

Основний акцент у документі робиться на тих аспектах міграційної політики, які вимагають безпосереднього правового регулювання та участі у цьому регулюванні державних органів. В документі аналізується також потенційна міграційна привабливість України в порівнянні з іншими державами та відсутність програм репатріації українців з інших держав.

Окремо відзначається також питання відсутності громадянства у деяких категорій осіб, до яких, окрім нелегальних мігрантів, можна віднести і громадян СРСР, деякі з яких і досі не мають українського громадянства (і це у 2017 році).

Що ж стосується безпосередньо питання нелегальної міграції до України, то Стратегії міграційної політики описує цей процес як проблемний для України, особливо протягом останніх років.

Також в документі описуються принципи, на яких ґрунтується ця Стратегія, а також напрями, які вона регулює, і цілі, яких необхідно досягти для того, щоб реформувати міграційну політику України.

Загалом, цей документ, незважаючи на наявність в ньому правильних та корисних речей, носить здебільшого декларативний характер і на сучасний стан справ фактично не впливає.

Обов'язковий характер могли б носити Закони України, однак єдиного закону, який би регулював міграційну політику України в нашій державі немає.

Існують лише проекту цих Законів, які Верховна Рада так і не прийняла у другому читанні.

Одним з таких є проект Закону України "Про основні засади державної міграційної політики України" від 14 липня 2010 року за № 6705 [37]. Головна його користь в тому, що в разі прийняття цей закон міг би об'єднати положення різних нормативно-правових актів в галузі міграції, ставши таким чином, основою для формування єдиної концепції міграційної політики України.

В проекті цього закону визначається сутність міграційної політики, визначення суміжних понять, в тому числі, і незаконної міграції, яке в чинному законодавстві, як ми вже з'ясували, відсутнє.

Крім того, в цьому законопроекті вказані пріоритетні заходи, які необхідно запровадити задля регулювання міграційної політики в Україні і ефективної протидії незаконній міграції.

Що ж стосується чинного законодавства, то міграційні процеси в Україні регулюють вже згадані Закони «Про зовнішню трудову міграцію» та «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Однак вони не мають повного охоплення міграційних процесів, а концентруються лише на трудовій міграції та процедурах оформлення дозвільних документів. Нелегальна ж міграція в них не фігурує.

Таким чином, можна говорити, що українське законодавство потребує доопрацювання і законодавець має таки прийняти Закон, який охоплюватиме міграційні процеси повністю.

Міграційне законодавство США, на відміну від українського, повністю регульоване законодавством і є одним із найбільш демократичних у світі[38].

До середини 20 століття потік мігрантів був основним способом збільшення кількості населення для США: дві великі війни в Європі та пов'язана з ними нестабільність в інших регіонах планети призвели до бажання великої кількості людей переїхати до «країни можливостей». А Холодна війна, яка

розпочалася невдовзі після Другої світової, лише розпалювала у мігрантах бажання переїхати до США.

Саме тому у другій половині 20 століття, американське законодавство у сфері регулювання міграційної політики зазнало суттєвих змін: вимоги до мігрантів стали жорсткішими, а способів отримання візи або дозволу на проживання стало менше.

Наразі чинними законодавчими актами, які регулюють міграційні процеси в США є:

- закон Маккарена-Уолтера, який регулює критерії, що висуваються до потенційних мігрантів та осіб, які бажають отримати громадянство Сполучених Штатів, був прийнятий у 1952 році;
- Закон «Про іміграцію та національність» та закон «Про внесення змін до закону «Про іміграцію та національність», які встановлюють обсяг квот на кількість мігрантів;
- Закон «Про біженців», який привів норми американського законодавства у відповідність з міжнародними нормами та дав законодавчу базу для допомоги біженцям;
- Закон «Про іміграцію», який встановлює причини, за якими мігрант може в'їхати на територію США, був прийнятий у 1990 році;
- Закон «Про регулювання іміграції військовослужбовців», який регулює міграційні процеси пов'язані з військовою службою;
- Інші законодавчі акти[39].

Як бачимо, американське законодавство має доволі широку нормативно-правову базу, яка регулює міграційні процеси. Незаконна міграція в цій країні визначається як злочин[40], а покарання за неї – депортація мігранта-правопорушника в країну вибуття.

Що ж стосується країн Європейського союзу, то їх міграційне законодавство має два рівні – національний і загальноєвропейський.

Однак німецьке законодавство, яке приведене у повну відповідність із законодавством ЄС, існує фактично лише на одному рівні. В країні до 2015 року існував єдиний закон про іміграцію, який регулював усі аспекти міграційної політики ФРН, зокрема і протидію незаконній міграції.

Після міграційної кризи 2015 року, внаслідок якої Німеччина стала однією із найбільш постраждалих від кризи країн, закон було оновлено.

В новій редакції основна увага сконцентрована на тому, що легально мігрувати до Німеччини можуть фахові кваліфіковані працівники або ж члени родин громадян ФРН.

Незаконна міграція в Німеччині визнається кримінальним злочином і карається депортацією, або позбавленням волі з подальшою депортацією.

Що ж стосується Великобританії, яка нещодавно покинула Європейський Союз, то вона ще не оновила власне законодавство, зокрема і те, що регулює міграційну політику.

В Об'єднаному королівстві досі діють законодавчі норми, які відповідають європейським стандартам, хоча існують і незначні відмінності. Так, наприклад, Британія за часів свого членства в ЄС мала не два рівні міграційного законодавства, а три, оскільки вона разом з Ірландією створили Єдиний міграційний простір, члени якого мають уніфіковане міграційне законодавство.

Передумови створення цього простору існували впродовж усього 20 століття, однак угода про його створення була підписана лише у 2011 році.

Відповідно, у Британії до виходу з ЄС діяли одразу три рівні міграційного законодавства:

- національний рівень, який регулював визначення понять у міграційному процесі, систему органів державного контролю за дотриманням міграційного законодавства та покарання за його порушення, в тому числі і за незаконну міграцію;

- наднаціональний, який регулював особливості міграції між Британією та Ірландією
- європейський рівень, який передбачав регулювання міграційних процесів в Європі загалом та надавав інструкції щодо вирішення проблеми біженців.

Після виходу ж Британії зі складу ЄС третій рівень регуляції зник.

Проаналізувавши підходи різних держав до міграційної політики та особливості їх протидії нелегальній міграції, ми можемо говорити про те, що українське законодавство в порівнянні із законодавством інших країн не досконале і потребує доопрацювання.

2.2. Незаконна міграція як загроза національній безпеці країн прибуття

Дослідуючи процес незаконною міграції, ми не могли не помітити, що майже в усіх теоріях, які пояснюють міграційні процеси, одним із головних наслідків незаконної міграції є загроза для національної безпеки країни прибуття. Саме тому, завершуючи дослідження цього процесу зупинимося на тому, до якої ж небезпеки може призвести незаконна міграція.

Загострення соціально-економічних проблем в країнах Близького Сходу, Північної Африки та деяких регіонів Азії разом із ескалацією військових конфліктів в цих країнах спричинили активізацію нелегальних міграційних процесів та переміщення населення до більш спокійних та економічно розвинених країн планети.

В офіційній термінології Організації об'єднаних націй замість понять «нелегальна міграція» (illegal migration), яке ми вже розглянули, переважно вживають термін «неврегульована міграція» (irregular migration), а замість поняття «нелегальний мігрант» (illegal migrant) - «неврегульований мігрант»

(irregular migrant), чи «мігрант або іноземець без належних документів» (undocumented migrant or alien) [41].

Такий підхід відображає гуманістичне сприйняття явища нелегальної міграції в сучасному світі з огляду на необхідність поважати права людини та заборону дискримінації, в його основі лежить принцип особистої свободи та недоторканності, свободи переміщення, свободи вибору місця проживання тощо[42].

Однак, на відміну від міжнародного права у національному законодавстві країн зазвичай переважає пріоритетність безпекових, економічних та політичних інтересів країни, які можуть вступати в безпосередній конфлікт з правами людини на свободу переміщення, на вибір місця проживання, маючи певною мірою дискримінаційний характер.

Так, у переважній більшості юридичних документів ЄС, зокрема у «Спільній політиці з протидії нелегальної імміграції», вживається саме поняття «нелегальна імміграція» і визначається як нелегальний в'їзд та перебування осіб у країнах - членах.

Відповідно до цього нормативно-правового акта нелегальна міграція має місце за фактом:

- перетину іноземною особою кордону однієї з країн-членів ЄС з фальшивими (підробленими) документами або ж за відсутності офіційного дозволу на перебування в країні;
- у разі прострочення терміну дії дозволу на перебування після санкціонованого в'їзду;
- у разі, коли особа працює або займається підприємницькою діяльністю, якщо це заборонено в'їзною візою або дозволом на перебування [43].

Такий підхід до трактування нелегальної міграції пояснюється тими подіями, які відбулися в країнах Європейського союзу внаслідок міграційної кризи.

До таких подій можна віднести:

- терористичний акт 13 листопада в 2015 році в Парижі, внаслідок якого загинуло 129 людей. Ще понад 250 осіб були поранені. Відповідальність за цей злочин взяло на себе терористичне угруповання «Ісламська держава», а виконавцями стали мігранти з Близького Сходу, які незаконно потрапили на територію ЄС;
- вибух в Брюсселі 22 березня 2016 року, внаслідок якого загинула 31 людина і ще понад 300 були поранені. Виконавцями стали брати-мігранти Халід й Ібрагім ель Бакраї;
- наїзд вантажівки на натовп людей у французькій Ніцці 14 липня 2016 року. Загинуло 84 людини, ще 150 отримали поранення. Виконавцем став мігрант з Північної Африки, який потрапив до Франції незаконно.

Аналізуючи усі ці події, можна побачити що незаконна міграція дестабілізує ситуацію в країнах прибуття, особливо, якщо це стосується масового переміщення нелегальних мігрантів.

Економічні ж і соціальні наслідки від цього процесу породжують шовіністичні та антиімміграційні настрої, радикалізують суспільство. Саме в цьому і проявляється головна небезпека незаконної міграції: цей процес може підривати саму структуру держави, що не може не призвести до радикальних змін в суспільстві.

ВИСНОВКИ

В ході проведеного нами дослідження ми виконали поставлену перед нами мету та виконали необхідну для цього завдання.

В першому розділі було проаналізовано низку визначень, які існують в юридичній літературі та законодавстві, і описують поняття «незаконна міграція», а також проаналізована історіографію дослідження цього явища.

Одне із найбільш повних визначень цього поняття було запропоновано дослідниками О. Хараберюш та І. Шинкаренко. З нього ми дізналися, що незаконна міграція – це сукупність соціально небезпечних протиправних діянь, які вчиняються фізичними та юридичними особами за попередньою змовою або організованим злочинним угрупованням, або злочинною організацією, та містить в собі незаконне переправлення іноземців через територію України; порушення іноземними громадянами та особами без громадянства правил в'їзду, виїзду та перебування на території України; порушення громадянами України правил виїзду за кордон.

В той же час, це визначення вступало у незначні протиріччя з тим трактуванням, яке дає українське законодавство, яке описує незаконну міграцію як перетин державного кордону поза пунктами пропуску особами без громадянства або іноземцями, або ж в пунктах пропуску, але з уникненням особою, що перетинає кордон, прикордонного контролю і подальше ігнорування цією особою необхідності звернутися до органів державної влади України із заявою про отримання статусу біженця чи прохання про отримання притулку в Україні.

Враховуючи вищезазначене, ми сформулювали власне, більш повне визначення поняття «незаконна міграція», яке пояснює незаконну міграцію як

процес перетину державного кордону, який містить в собі сукупність соціально небезпечних протиправних діянь та вчиняється фізичними і юридичними особами за попередньою змовою або ж злочинним угрупованням і супроводжується переміщенням осіб через державний кордон поза пунктами пропуску, або ж в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю, або ж з використанням підроблених документів з подальшим проживанням на території нової країни без дозвільних документів та повним ігноруванням з боку особи, яка перетнула кордон, необхідності звернутися до компетентних органів за цими документами.

Саме це визначення ми використовували як основне під час роботи.

Також, в ході нашого дослідження і використовуючи вже сформульоване нами твердження ми виокремили ознаки незаконної міграції, які відрізняють її від звичайної міграції.

1. Незаконна міграція це процес незаконного перетину державного кордону.

2. Цей перетин здійснюється фізичними чи юридичними особами за попередньою змовою або ж злочинним угрупованням.

3. Процес перетину державного кордону, який визначається як незаконна міграція, супроводжується переміщенням осіб через кордон поза пунктами пропуску.

4. Процес перетину державного кордону, який визначається як незаконна міграція, може супроводжуватися переміщенням осіб через пункти пропуску, але без проходження особою, яка перетинає кордон, прикордонного контролю.

5. Під час перетину державного кордону, який визначається як незаконна міграція, і супроводжується переміщенням осіб через пункти пропуску, особа, яка перетинає кордон може використовувати підроблені документи, візи тощо.

6. Після перетину державного кордону, особа, яка його перетнула, усіяко ігнорує необхідність звернутися до компетентних державних органів за дозвільними документами на проживання.

Також ми визначили, яке місце займає незаконна міграція в загальній структурі міграційних процесів.

Окремо ми проаналізували визначення поняття незаконної міграції в різних теоріях, які пояснюють виникнення міграційних процесів. В ході цього аналізу ми з'ясували, що існують різні підходи до трактування цього поняття.

Також ми ознайомилися з кількома додатковими визначеннями незаконної міграції.

1. Незаконна міграція - злочин, який полягає не лише в незаконному перетині кордону, але і в подальшому проживанні в країні прибуття без дозвільних документів, а також в незаконному працевлаштуванні і несплаті податків.

2. Незаконна міграція – крайній захід, на який йдуть заради того, щоб не просто заробити грошей, але і покращити загальний рівень свого життя і заощадити певні кошти на майбутнє. Розцінюється як суспільно небезпечне діяння.

3. Незаконна міграція – злочин проти держави, який підриває її економічну незалежність та зменшує кількість робочих рук в країні.

4. Незаконна міграція – вимушений захід, на який йдуть заради процвітання родини. Вона пояснює, чому родини мігрантів можуть значно підвищити свій дохід шляхом працевлаштування усіх членів родини на роботу.

5. Незаконна міграція – складова частина загального міграційного процесу, який породжується завдяки зовнішнім факторам в країні прибуття та інформації про них, які отримує мігрант

6. Незаконна міграція – прояв загальної трудової міграції, який допомагає заповнити низькокваліфіковані вакансії дешевою робочою силою. Розглядається і як правопорушення, і як спосіб покращити економічний стан країни прибуття

7. Незаконна міграція – складова загального міграційного процесу, який мотивує мігрантів покидати бідні країни та їхати до країн багатих та впливових. Розглядається як злочин.

В другому розділі ми проаналізувала визначення поняття «незаконна міграція» в законодавстві різних країн, а також з'ясували особливості міграційної політики країн та їх підходи до протидії незаконній міграції.

Так, в ході нашого дослідження, ми дійшли до висновку, що українське законодавство у галузі міграційної політики має т.з. «білі плями» і не повністю охоплює міграційні процеси, які відбуваються в країні.

Ми з'ясували, що трактування незаконної міграції в нашій державі відбувається фактично індивідуально, оскільки жоден нормативно-правовий акт роз'яснень щодо цього поняття не дає.

Концепція міграційної політики України не має центрального документа, який би став основою для розбудови та формування в нашій державі ефективних механізмів регулювання міграційних процесів, зокрема незаконної міграції.

Подібним документом могла б стати Стратегія державної міграційної політики України, в якій детально прописано мету, план дій та необхідність запровадження низки регулятивних заходів в сфері міграційної політики. Однак ця Стратегія носить декларативний характер і наразі практичного застосування вона не має.

Законодавство ж інших країн, зокрема і Сполучених Штатів Америки, навпаки, має дуже широку та розгалужену систему законодавчих актів, які регулюють міграційну політику в цілому, і протидію незаконній міграції зокрема.

Ми з'ясували, що за порушення норм міграційної політики мігрантів можуть депортувати до країни вибуття. Також ми ознайомилися із законодавчою базою, яка регулює міграційні процеси в Америці та визначає нелегальну міграцію.

Країни Європейського Союзу, зокрема Німеччина і Великобританія, теж мають доволі широку нормативно-правову базу, яка регулює міграційні процеси в цих країнах.

На їх території діють (або ж діяли, якщо говорити про Великобританію) одразу декілька рівнів міграційного законодавства, які регулюють різні аспекти міграційної політики. Зокрема це стосується і протидії незаконній міграції, а також визначенню цього поняття як такого.

Окремо ми також дослідили питання теоретичного визначення незаконної міграції як загрози національній безпеці країн, а також те, як цей процес може впливати на настрої населення в країнах прибуття на прикладів Європейської міграційної кризи 2015 року, внаслідок якої до країн потрапили нелегальні мігранти, які потім ставали організаторами терористичних актів на території країн ЄС.

З'ясували ми і те, що поняття «незаконна міграція» відсутнє в міжнародних документах: тут на зміну йому прийшло поняття «нерегульована міграція», яке носить більш гуманістичний характер.

В той же час, в національних законодавствах фігурує саме поняття «незаконна міграція», яке має негативне забарвлення.

Загалом же, в ході дослідження ми проаналізували усі теоретичні основи незаконної міграції та виконали мету нашого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тойнбі А. Дослідження історії : збірник / пер. з англ. В. Уколової. Москва : Прогрес, 1991. 730 с.
2. Монтескьє Ш. Персидські листи: роман. / пер. з фр. С. Артамонова. Москва : Еліста, 1988. 302 с
3. Василенко І. Протидія незаконній міграції населення з країн Азії до Європи територією України (організаційно-правовий аспект): монографія. Донецьк: ВОНР ДЮІ ЛДУВС, 2008. 172 с.
4. Нелегальна міграція та торгівля жінками: у 2 кн. / за ред. Ю. Римаренко. Кн. 1. Ч. 1. Київ : Інститут держави та права, КУП, НАВС, 2001. С. 182–183.
5. Сімон Г. Міграція в Південній Європі: огляд: майбутнє міграції. Москва, 1987. С. 23.
6. Ярмакі В. Х. Генезис нелегальної міграції та її суспільна небезпека. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. №1. С. 118 - 122
7. Детальний опис діяльності МКБ. The Powers and the Persecuted: The Refugee Problem and the Intergovernmental Committee on Refugees (IGCR), 1938–1947 / T. Sjoberg. 1991.
8. Migration in an interconnected world: New directions for action. – Global Commission on International Migration, 2005 // <http://www.gcim.org/en/finalreport.html>
9. Бакаєв О. В., Римаренко Ю. І. Міграція // *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.], Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004.
10. Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — Стор. 724.

11. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 5 лист. 2015 р. № 761-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19>
12. Хараберюш О.І., Шинкаренко І.Р., Хараберюш І.Ф. Нелегальна міграція: проблеми координації протидії : монографія / під заг. ред. проф. І.Р. Шинкаренка. Донецьк : «Ноулідж», 2010. 335 с.
13. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Нелегальна міграція: генезис і механізм протидії / Нац. акад. внутр. справ України. – Київ : Наука і освіта; 2002. 371 с
14. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Офіційний вісник України. 2011. № 83. С. 7
15. Causes of International Migration: proceedings of a workshop, Luxembourg, 1994 [Електронний ресурс] / Eurostat. URL: https://books.google.com.ua/books?id=NvR92C_aRo4C&pg=PA96&dq=neoclassical+economic+theory+of+international+migration&hl=ru&sa#v
16. Lingxin Hao. Color lines, country lines: Race, Immigration and Wealth Stratification in America [Електронний ресурс] / Lingxin Hao. 2007. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=ueyFAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
17. Roel Peter Wilhelmina Jennissen. Macro-economic determinants of international migration in Europe [Електронний ресурс] / Roel Peter Wilhelmina Jennissen // – 2004. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=SscoZl-Urj0C&pg>
18. Івахнюк І. В. Розвиток міграційної теорії в умовах глобалізації / *Вісник глобалізації*. 2015. №1. С. 36-51.
19. Caroline B. Brettell. Migration Theory: Talking Across Disciplines [Електронний ресурс] / Caroline B. Brettell, James F. Holfield, 2015. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=wERHBAAAQBAJ&pg=PA69&dq=neoclassical+economic+theory+of+international+migration&hl>
20. Mihaela Robila. Eastern European Immigrant Families [Електронний ресурс] / Mihaela Robila, 2010. URL:

<https://books.google.com.ua/books?id=5yxLw9cFhkAC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

21. Danilova E. Multi-faced Transformations: challenges and studies [Електронний ресурс] / Danilova E., Makarovic M., Zubkovych A., 2015. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=cybXCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

22. Caroline B. Brettell. Migration Theory: Talking Across Disciplines / Caroline B. Brettell// 2017.

23. Серова І. Теоретико-концептуальні проблеми міжнародно-правового визначення нелегальної міграції та механізмів протидії даному явищу. *Юрид. журн. Юстиніан*. 2006. №3. С. 16 – 21.

24. Ворона Д.М. Порівняльно-правовий аналіз міграційного законодавства розвинених держав світу. *Збірник наукових праць Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Випуск 55. С. 435–442.

25. Звьоздная Т.М. Протидія нелегальній міграції: міжнародний досвід. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. 2012. Вип. 45. С. 130–137.

26. Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_055.

27. Договір між Королівством Нідерландів, Королівством Бельгії, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою та Великим Герцогством Люксембург щодо поетапної відміни контролю на спільних кордонах. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/987_004

28. Договір стосовно реалізації Шенгенської угоди між Урядами держав Економічного Союзу Бенілюкс, Федеративною Республікою Німеччина та Французькою Республікою від 14 червня 1990 року про поступове спрощення прикордонного контролю на спільних кордонах з 19 червня 1990 року, включаючи переслідування злочинців відповідно до п. 9 ст. 41 Угоди. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987_005.

29. Конвенція, що визначає державу, відповідальну за розгляд заяв про надання притулку, підданим в одній з держав-членів ЄС. URL: <http://old.memo.ru/hr/refugees/sem7rus/Chapter19.htm>.

30. Мінгазутдінов І.О. Амстердамський договір 1997 р. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т.; редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

31. Січко С.М. Особливості міграційної політики в країнах ЄС. *Науково-виробничий журнал Бізнес-навігатор*. 2013. Вип. 2 (31). С. 58–65.

32. Протокол до заключного акту Угоди стосовно реалізації Шенгенської угоди від 14 червня 1985 року між Урядами держав Бенілюкс, Федеративною Республікою Німеччина та Французькою Республікою стосовно поетапного скасування контролю на загальних кордонах. URL: laws/show/987_008/card2#Card.

33. Мануїлова К.В. Зміст та цілі міграційної політики: досвід іноземних держав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 32

34. Бузницький Ю. Міграційна політика як складова суверенітету та національної безпеки. *Голос України*. 1995. 1 серпня. С. 57–62.

35. Чехович С.Б. Міграційне право України: підручник. Київ: Школа, 2003. 231 с.

36. Урядовий портал : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] / URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/250149647>

37. Про основні засади державної міграційної політики України : проект Закону України від 14 липня 2010 р. № 6705, URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

38. Філіпенко А. А. Проблеми іміграційної політики США в період 1990 — 2015 рр. Дис. канд. іст. наук. — 2015. — 173 с.

39. US Citizenship and Immigration Services. L-1A Intracompany Transferee Executive or Manager. Official Website of the Department of Homeland Security.

40. FAIR. Immigration Reform News and Impact on US Homeland Security
March 31, 2015

41. Палагнюк О. Аналіз механізмів державного регулювання нелегальної міграції в Україні у працях сучасних дослідників. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 2014. Вип.1 (20). С.83-92

42. Ткачова Н. М. Необхідність взаємодії органів державної влади щодо протидії нелегальній міграції, як потенційній загрозі Національній безпеці. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2017. №12.

43. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: навч. посібник / Кол. авт.; Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012, 326 с.